Szilágyi Sándor

Kurátor vagy producer?

VISSZHANG - LVII. évfolyam, 28. szám, 2013. július 12.

Az alábbiakban egy mostanában elterjedt kiállítási – és azon belül egy kurátori – *modellt* próbálok meg kritikailag, szakmai szempontokból értelmezni. A leírásban tehát nem az említett személyek a fontosak.

Magyarországon a Szépművészeti Múzeum főigazgatója, Baán László vezette be a látványos *show*-ként fölfogott fotókiállítás műfaját – mely kb. olyan viszonyban van a kurátori kiállítással, mint a produceri film a rendezői filmmel. Az előbbi célja a közönség- és kasszasiker – az utóbbié a szakmai elismertség.

Szerte a világon rendeznek nagy fotókiállításokat – ezek azonban szakmai tekintetben is megfelelnek az elvárásoknak. Többek között azért, mert a kiállítást fölkészült kurátorok készítik elő, egy-két éves kutatómunkával. A Baán-féle *produceri kiállítás* azonban nem ilyen. Előkészítő fázis itt is van ugyan, de ez nem mű- és eszmetörténeti kutatásokra, hanem a show lebonyolításának technikai részleteire irányul.

A Baán-féle fotóshow ugyanis a reklámkampányok logikájára épül: témájától függetlenül egy egyszerű üzenetet kell eljuttatnia minél több emberhez. Az üzenet: a Szépművészeti Múzeum *gazdag és erős,* hiszen szép nagy, látványos kiállításokat rendez. Ennyi. Ezen valóban nincs mit kutatni. Az üzenet hordozója: a *húzónév*, csoportos kiállítás esetén pedig a húzónevekből összeállított takaros kis csokor.

Baki Péter 2006-ban lett a Magyar Fotográfiai Múzeum igazgatója. Ebbéli minőségében – a lépései alapján legalábbis így rekonstruálható –a következő célokat tűzte ki maga elé: a Múzeumot fölhozza a fővárosba (ez teljesen rendben van: már rég meg kellett volna történnie), továbbá hogy a magyar fotómúlt, illetve a kortárs magyar fotóművészet kiemelkedő alakjainak munkásságát *a)* kiszakítja a fotós gettóból, vagyis bekapcsolja a *képzőművészeti* kiállítások áramkörébe (ez is teljesen rendben van), *b)* az említettek munkásságát beilleszti az egyetemes fotótörténet folyamataiba (ez viszont, ha nem párosul kellő kritikával, már egyáltalán nincs rendben). E célok elérése érdekében szoros munkakapcsolatot és meghitt baráti viszonyt épített ki a Szépművészeti Múzeum főigazgatójával, ami önmagában véve nem kifogásolható.

Szakmai szempontból szerintem a bajok azzal kezdődtek, hogy a Szépművészeti Múzeum főigazgatója a kettejük kiötlötte három nagy fotóshow – *Lélek és test,* 2008; *A fotóművészet születése,* 2012; *Magyar fotóművészet az új évezredben,* 2013– kurátori feladatait *a)* Bakira *bízta*, *b)* hogy Baki ezt *elvállalta*, és *c) ahogyan* a rábízott és elvállalt feladatot ellátta.

*

Mindhárom show a Baán-féle *produceri kiállítás* műfajába tartozik – ráadásul így azt a hamis látszatot keltik, mintha (miként ez a nemzetközi gyakorlatban szokás) lett volna szakértő kurátoruk. Pedig nem volt, nem lehetett, alapvetően két okból.

Egyrészt és legfőképpen azért, mert e kiállítások témáiban Baki Péter *nem szakértő*, hanem a Magyar Fotográfiai Múzeum jelenlegi igazgatója. Semmi több. Ugyanis szemben azokkal, akiknek öt-tíz-húsz éves munkájuk fekszik benne, *egyik témában sem* publikált olyan könyvet vagy tanulmányt, melyből kiderülne: *a)* ismeri a téma hazai és nemzetközi szakirodalmát, *b)* ezekhez képest új kutatási eredményei és/vagy egyéni meglátásai vannak. Márpedig a szakértő kurátor mivoltnak ez az ismérve. Sajnálatos módon Baki a fölkészültségbeli hiányosságait még *utólag*, a kurátori megbízatások elfogadása és a kiállítások megrendezése közötti időben sem pótolta: semmiféle kutatást nem végzett az adott témákban.

A másik ok, amely miatt nem volt szakértő gazdájuk e kiállításoknak, az Baki munkastílusa – ami röviden

abban áll, hogy a sajtószereplést és a tárlatvezetést leszámítva *a kurátorsággal járó szinte összes munkát elhárítja* magától.

Kezdjük mindjárt a *kurátori tanulmánnyal*, amelynek a megírása ugyebár a kurátor legfontosabb feladata, hiszen ebben fejti ki részletesen a koncepcióját, alátámasztva ezt a kutatása eredményeivel. Baki e feladat elbliccelésére egy *új katalógustípust* talált ki, mely ismereteim szerint a maga nemében *hungaricum*. Ez pedig a következő: Nem ír kurátori tanulmányt, mert hiszen – nem lévén kutatás – nincs is miről. Ehelyett fölkér néhány szakembert, hogy írjanak (szinte) bármit az adott témáról, majd az *ő tanulmányaik alapján* maga is ír valami előszófélét – azt a hamis látszatot keltve ezzel (szándékosan vagy sem: a modell szempontjából ez mindegy), mintha *a)* a kiállítás „koncepciója" mögött komoly kutatás állna, és mintha *b)* ő is, a fölkértekhez hasonlóan, a téma szakértője lenne. Holott a kiállítás „koncepciója" (mely voltaképpen egy *ötlet*, semmi több) nyilvánvalóan független attól, hogy az *utólag* fölkért szakemberek mit írnak – ő pedig attól nem lesz a téma szakértője, hogy pár oldalon próbálja (inkább kevesebb, mint több sikerrel) összefoglalni, amit a fölkért szakemberek írtak, és *amihez a világon semmit nem tesz hozzá*.

Tudom, hogy mindez nagyon rosszul hangzik – de tessék elolvasni a kiállítási katalógusok szövegeit! Ha valaki ezt megtette, és még mindig úgy gondolja, hogy nincs igazam: szívesen megvitatom vele a dolgot, akár mondatról mondatra végigmenve a szövegeken.

A föntiek alátámasztására nézzük a legfrissebb példát! A *Magyar fotóművészet az új évezredben* kiállítás 2012. október 30-án kelt fölkérő levelében még ez szerepel: „A kötet Baán László előszava után Pfisztner Gábor tanulmányával fog folytatódni, aki az elmúlt 13 évet elemzi esztétaként, majd az én szövegem következik, amelyben a hazai fotográfiai intézményrendszerrel fogok foglalkozni."

A kiállítás katalógusát föllapozva viszont a következőt látjuk: a protokolláris előszót végül Baki Péter írta meg – ellenben a beígért Baki-dolgozat nem készült el; Pfisztner Gábor esztétikai áttekintése helyett Perenyei Monika elméleti tanulmányát olvashatjuk a fotográfiai kép múzeumi státusának megváltozásáról, majd ezt követi Tóth Balázs Zoltán dolgozata a kiállított fotókról.

Hogy is van ez? Bárki helyettesíthető bárkivel, és bármi bármivel? A kiállítás szempontjából édesmindegy, hogy mi van a katalógusban – és viszont? Hát, a Baki-féle katalógus esetében ez bizony már csak így van!

*

Amit viszont pozitívumként kell elkönyvelnünk: a Baán–Baki-kiállítások valóban sok emberhez juttatták el a magyar fotóművészet kiemelkedő alakjainak műveit. További pozitívum, hogy Baki – Magyarországon először – elég tisztességes, fejenként negyedmilliós honoráriumot, képkölcsönzési díjat fizetett a *Magyar fotóművészet az új évezredben* kiállításon szereplő művészeknek. Amennyiben ez a jövőben nem csak az ő kiállításai számára fönntartott kiváltság lesz, nagy előrelépés az eddigi gyakorlathoz képest. Ezzel azonban meglátásom szerint véget is ér a pozitívumok sora, és a negatívumok jönnek elő.

A *Lélek és test* kiállításnál – bármelyik intézményvezető ötlete volt is – nem lehet a magyar fotómúlt és a kortárs magyar fotóművészet kiemelkedő alakjainak a teljesítményét föltupírozni pusztán azzal, hogy egyszerűen a képeik mellé akasztjuk az egyetemes fotótörténet fotóikonjait. Szimplán attól, hogy egy légtérben függnek mondjuk Cartier-Bresson vagy Mapplethorpe képeivel, még nem lesznek azonos értékűek – sem esztétikai, sem fotótörténeti, sem semmilyen más tekintetben. Az imént erre gondoltam, amikor a *kritikai szemlélet* fontosságát említettem.

A *Fotóművészet születése* kiállításra ez ugyanígy érvényes. A kiállítás katalógusa számára írt tanulmányában Albertini Béla a következőket mondja: „Nemzetközi összehasonlításban (…) a magyar festői fényképezés nem vált kiemelkedővé" (54. o.), és „a fotókultúra hazai képviselőinek többsége nem akarta észrevenni a fényképi modernizáció megkezdődését" (55. o.). Akkor viszont: *miért nem erről beszélünk*? Miért kell ehelyett azt szuggerálni, hogy a magyar fotómúlttal minden a legnagyobb rendben volt? Hiszen, láss csudát: jeles képviselőinek a képei együtt függnek Steichen, Stieglitz, Man Ray és a

fotótörténet többi klasszikusának a képeivel.

*

A *Magyar fotóművészet az új évezredben* című kiállítás állatorvosi ló módján példázza mindazt, amit föntebb előadtam. Baki Péter, jóllehet a kiállítás kurátoraként van föltüntetve, valójában *producerként* viselkedett a kiállítás megvalósítása során, megfejelve ezt némi *sztár* allűrrel – és ezek szellemében bevezetett néhány további „kurátori újítást" is.

Az első, hogy igazából nem is kiállítást kell rendezni, hanem a MNG rendelkezésére bocsátott falfelületeit kell *kitapétázni* lehetőleg minél látványosabb kortárs fotókkal, illetve fotó alapú képzőművészeti munkákkal. A fölkérő leveléből idézek: „a kiállítást úgy képzelem el, hogy a Galéria egy-egy terme csupán egy alkotó munkáinak lesz szentelve. Így voltaképpen *teremről teremre haladva egy-egy kiállítást* tekinthet majd meg a látogató". Tessék mondani: ennek mi értelme van? Mitől lesz ez *egy* kiállítás? Ja: hogy eleve nem is ez a cél? És akkor már rendben is van ez így? Szerintem nincs rendben. Nagyon nincs.

De menjünk tovább! E „koncepció" jegyében a kurátor fölkért *harmincegy* művészt – holott, miként az a fölkérő levélben is olvasható: „a Galériának e szárnya körülbelül 22 teremből áll". Bakinak ezt a lépését nem igazán értem: ha vacsorát adok, és tudom, hogy csak 22 embert tudok leültetni, akkor nem hívok meg 31 vendéget. Mit kezdek a „maradék" kilenccel? Elküldöm őket, ha becsöngetnek?

Ebből aztán lett is némi „sértődés" – teljes joggal: azok a művészek, akiket később Baki kihúzott a saját listájáról, nem gondolták, hogy okkal-joggal estek el a fölkínált kiállítási lehetőségtől. Miért is gondolták volna? Különösen, ha komolyan vették – és miért ne vették volna komolyan? – a fölkérő levél következő kitételét: „fel kell vállalnom azt a szerepet, amely ugyan nem népszerű, de dolga egy kurátornak: állást foglal a tekintetben, hogy *mit tart maradandó értéknek, mit tart fontosnak* a jelenkori munkák közül".

Ez ugyanis a *kirúgottak* (és mellesleg az *eleve föl sem kértek*) felől olvasva nemigen jelenthet mást, mint hogy az ő munkáik ezek szerint nem maradandó értékűek, nem fontosak. Ezt még akkor is nehéz lenyelni, ha egy *szakmai zsűri* vágja az ember képébe – de miért kellene elfogadni Baki Pétertől?

Baki Péter a fönti kritérium alapján nem szakértője a kortárs magyar fotográfiának, a kortárs magyar képzőművészeti fotóhasználatoknak meg aztán végképp nem. Ez persze csak akkor jelentene igazi problémát, ha egy *valódi* kiállítást kellett volna létrehoznia: olyat, amelynek van tényleges, kutatásokon alapuló kurátori koncepciója, ergo szól is valamiről. Akkor ugyanis nem (nem világos, milyen szempontok alapján összeállított) névsorban, hanem *képekben* és az általuk megfogalmazott művészeti, társadalmi, eszmei stb. kérdésekben kellett volna gondolkodnia, ahogyan teszik ezt a kurátorok szerte a világon: *előre tudnia*, hogy kitől milyen képeket kér, és főleg, hogy *miért* éppen azokat.

A fölkérő körlevélből azonban kitetszik: eleve szó sem volt semmi ilyenről. *„Amennyiben szeretnél szerepelni a tárlaton*, kérlek, adj lehetőséget nekem a *digitális szerkesztésre*, azaz küldd el képeidet az e-mail címemre". Mint végül kiderült: a „digitális szerkesztés" még csak nem is a képanyag *utólagos* kiválogatására szolgált, ami önmagában véve sincs rendben, hanem arra, hogy Baki a 31 mínusz 22: *kilenc* általa fölkért művészt *kipaterolja* a kiállításról. Mit mondjak: legalábbis szokatlan kurátori eljárás. Ezen az sem változtat, hogy a fölkérő levélben szerepel egy kitétel: „Kérlek, hogy levelemet ne tekintsd megmásíthatatlan felkérésnek" – tehát, ha úgy vesszük, Baki végül is senkit nem csapott be. De szerintem nem lenne jó, ha a jövőben ez válna a bevett kurátori gyakorlattá – ilyet ugyanis egész egyszerűen nem lehet csinálni!

Baki eljárása akkor kap némi értelmet, ha hozzáolvassuk fölkérő levelének egy félmondatát: „a 20-25 – *számomra* – legfontosabb alkotót igyekszem bemutatni". Imént ezt bátorkodtam sztár allűrnek minősíteni. Mert mit lehet erre mondani? Nádas Péter megengedheti magának, hogy egy vállaltan szubjektív fotókiállítást hozzon össze a magyar fotómúlt és kortárs fotó alkotóinak munkáiból. Baki Péter nem.

Jóllehet a demokrácia csúcsaként van beállítva, de szerintem a kurátorsággal járó *szakmai felelősség* és az

aprómunka elvégzésének szimpla *elhárítása,* hogy Baki a kiállításon szereplő művek ismertetését a katalógusban a művészekkel egyeztetett – amúgy impozáns: közülük többen lehettek volna a kiállítás *valódi* kurátorai is – *szakírói gárdára* bízta, mely szövegek részletei egyúttal a kiállítási felületen megjelenő ismertetőkként szolgálnak. Vagyis még azt a fáradságot sem vette magának, hogy az így-úgy összeállt képanyagot legalább *utólag* áttekintse szakmai szempontokból, s a kiállítás témájával összefüggésbe hozza.

*

Mindezt azért tartottam fontosnak elmondani, mert nem akármi a tét: ezek a show-k (melyeket nyilván követ még néhány) magyar viszonylatban irtózatos összegbe kerültek: az első költségvetése *hatvanhat-*, a másodiké *hatvan-*, a harmadiké *huszonnégy*millió forint volt. Ennyi pénzből *szakmailag kifogástalan* kiállításokat lehetett – és kellett – volna produkálni!

Éppen ezért *felelőtlenségnek* tartom, hogy a Szépművészeti Múzeum főigazgatója e kiállítások kurátori feladatait a Magyar Fotográfiai Múzeum jelenlegi igazgatójára bízta, s hogy az utóbbi ezt elvállalta – és ha már elvállalta: a munkáját nem úgy végezte el, ahogyan az egy kurátortól a nemzetközi és a hazai normák szerint elvárható lenne.

A Baán–Baki-féle látványos, ám tartalmilag üres *fotóshow* modellje nem vált be. Szerintem kár is ezzel tovább kísérletezni. Ugyanis maga az alapfeltevés elhibázott: nevezetesen, hogy a Magyar Fotográfiai Múzeum igazgatója kvázi hivatalból *minden* fotográfiával kapcsolatos témához egyaránt ért – holott ez teljes képtelenség! „Aki mindenhez ért, az semmihez sem ért igazán” – tartja a mondás.

Baki összes fönt említett csetlés-botlása jórészt (ha nem is kizárólag) annak a következménye, hogy próbálta elleplezni a *szükségszerű* hozzá nem értést a kiállítások témáiban. De ismétlem: nem a személy a fontos ebben a savanykás történetben! A *Jolly Joker kurátor* szerep a rossz, amit Baán rá osztott – ezt ugyanis csak rosszul lehet eljátszani.

Mellesleg egy múzeumigazgatónak leginkább az a dolga, hogy az intézményét menedzselje – és Baki Péter, amennyire ezt meg tudom ítélni, e feladatát jól látja el. A kurátori szerepkört viszont – én legalábbis a fönt előadottak alapján úgy látom – nem rá szabták. Sokirányú elfoglaltságai mellett nem is lehet elvárni, hogy teljes odaadással egy nagy, komoly kiállítás kurátori feladataira koncentráljon.

Éppen ezért szerintem a két intézmény vezetői is jobban járnának (a közönség pedig egész biztosan), ha a továbbiakban az *adott korszak és téma kérdéseiben jártas* szakembereket bíznának meg az általuk iniciált kiállítások kurátori feladatainak ellátásával – amibe értelemszerűen beletartozik a kiállítás tervezett témakörének célzott kutatása, melynek eredményeire támaszkodva *valódi* kiállítási koncepciót lehet kidolgozni, és *valódi* katalógust összeállítani, melynek legfontosabb szövege a kurátori tanulmány. Ahogyan ez szerte a világon szokás.